

SZÉPHALOM

Folyóiratunk a második évfolyam előtt áll. Ha visszapillantunk a kezdet nehézségeinek esztendejére, örömmel állapíthatjuk meg, hogy a *Széphalom* támasztott némi visszhangot a magyar sajtóban. Az első szám kedvező fogadtatásáról már beszámoltunk *A Széphalom taglalatja* címmel (*Széphalom* 1927:210). Az a polémia, amelybe a *Budapesti Szemle* támadása kényszerített, csak növelte folyóiratunk visszhangját és erősítette az alapítók kitartását. Kitünő reklámot kaptunk az *Uj Nemzedék* részéről, amely — nevét meghazudtolva — Voimovich Géza segítségére sietett. A régi nemzedék vétőjét persze átvette a *Szegedi Uj Nemzedék* is és a cáfolatok és nyilatkozatok központjába ismét belekerült a *Széphalom* . . . Mondanunk sem kell, hogy a *Szegedi Napló* és a *Délmagyarország* ezúttal is mellettünk állott. Juhász Gyula vezércikkben emelt szót „az irodalom egysége”-ért (*Délmagyarország* ápr. 10.): „. . . a Budapesti Szemlének fája látvány, hogy Vargha Gyula és Juhász Gyula, Szabolcska Mihály és Oláh Gábor egy kalap alá kerültek a Széphalom hasábjain, amely egyszerre igyekszik megvalósítani a kettészakadt magyar irodalom egyesítését és a kozmopoliszi ködbe vesző magyar irodalom decentralizációját. Mindakettő olyan törekvés, amely csak elismerést érdemel, nem gáncsokat.” Humoros epizódja a polémianak, hogy maga a *Budapesti Szemle* is kénytelen volt Mészöly Gedeonnak egy helyreigazító nyilatkozatát közölni.

A 4—6. szám megjelenése alkalmából már nyert ügye volt a *Széphalom*-nak, mely a *Szegedi Napló* kritikája szerint „dokumentuma a modern szellemiségnek s az új fogalmazású és felfrissült tartalmú magyar konzervatívizmusnak.” A *Magyarság* és a *Mai Nap* híradásai mellett jól esett olvasnunk azokat a meleg sorokat, amiket a testvéregyetem városának közlönye, a *Debreceni Szemle* szentelt vállalkozásunknak: „Uj és talán sok más próbálkozásnál frissebb, szívósabb hajtás zsendült a magyar irodalmi élet fáján . . . A *Széphalom* sikere a magyar vidék sikere lesz . . .” (Hankiss János cikke, 77. l.). Raith Tivadar, a *Magyar Írás* fáradhatatlan szerkesztője, a legfiatalabbak revüjének köszöntését hozta: „Különös jelentőséget kölcsönöz a *Széphalom*-nak az a körülmény, hogy hosszú idő óta ez az első kísérlet a különféle generációk szellemi kooperációjára.” (1927, 3. sz. 17. l.)

*

Két kritikát különösen ki kell emelnünk a *Széphalom*-mal foglalkozó irodalomból. Az egyiket a nemrég váratlanul elhunyt regényíró, Váry Rezső közölte Pintér Jenő folyóiratában, az *Irodalomtörténet*-ben. A jóindulatú kritika elismeri „azt a korunkban páratlan bátorságot és önzetlen lelkeséget, mely egy ilyen folyóirat tervének megvalósításához kellett” és üdvözli „Szeged városának literary gentlemanjeit, Kazinczy-lelkű tudósait, íróit és szellemi kincsekben gazdag mecénásait . . .” (1927:17. l.). A másikat Szombathely György írta, a *Társadalomtudomány* kitünő szerkesztője, aki a nemzeti célkitűzések elvi magaslatáról bírálta folyóiratunkat és cikkében egyúttal a magyarság súlyos problémáit is érinti. A magyar és egyetemes folyóirat kérdése vetődik föl Szombathely szavaiban: „Csonkka szabdalt ország és porba hullott nép számára irodalmat, művészetet, magasabb szellemi kulturát termelni . . . nem vétkes fényűzés, nem haszontalan erőlködés? A szegedi írók és egyetemi tanárok azt mondják, hogy nem. A

Széphalom első két száma e tizenöt ívnyi vers, novella, elmélkedés, esztétikai és filozófiai tanulmány, művészeti és irodalmi polémia is mind amellet tanúskodik, hogy az életre született, hogy nem a csillogás vágya, hanem a hatni akarás ösztöne hozta napfényre. Erő van bennük s életakarát, amely szerves része a nemzetének, annak, amely más-más helyen, más-más formában jelentkezik: Kecskeméten mint a faj tisztaságát kereső népakarat, Sopronban, mint a nemzetiség áldozatossága... Új szellemi góccok keletkeznek s hogy a legerősebb épen Szegeden támadt, ez nem lehet véletlen jelenség. A magyar lelkimateriának e dúsgazdag mecenéje, az a beoltatlan, de egészséges, friss alany magába fogadta a tapasztalt magyarságú, történelmet látott és csinált Erdély legmagasabb szellemi szintjét jelentő intézményét, a kolozsvári egyetemet s e nemes oltóág máris érleli nemes gyűrűleseit. Bizonyos, hogy Szeged már régebben és több jelét adta szellemi, főleg szépirodalmi termelőképességének, de semmi kétség, hogy a mostani nagy kilendülést annak a nagy szellemi súrlódásnak heve szülte, amely az alföldi magyar szűkszemű, de magabízó életszemlélete és a messzetekintő erdélyi lélek finom, szépséget kereső lelkisége érintkezéséből származott."

Sajnos, nem idézhetjük egész terjedelmében a szép cikket. Pedig nemcsak hozzánk szól az intelem: „Lesz-e ereje és bátorsága a *Széphalom*-nak, hogy távol-tartsa sajkáját a *Nyugat* ingoványaitól s azoktól a lanyha haboktól, melyeken a *Napkelet* hajója ring és kimerészkedve a sík tengerre súlyosabb terhet is vállalni a szabadsodru ár felett?” A bátorság nem fog hiányozni, de hogy erőnk lesz-e hozzá, az részben a bátorság kérdése is, részben pedig nem pusztán tőlünk függ. A *Társadalomtudomány* szavaiból mindenesetre — harcainkra is — sok biztatást méríthetünk: „Nem véletlen, hogy a modern szellemiséget és a hagyománykeresést összebékíteni akaró *Széphalom* az első negyedévben heves irodalmi harcot provokált s az is természetes, hogy az *Ady-kérdés van-e harc középpontjában*. Jó jel, hogy a szerkesztő első mozdulattal az irodalmi kérdés gyökeréhez nyúlt. Kétségtelen, hogy ma, nyolc évvel a költő halála után, az Ady-recepció ügye csaknem kizárólagos irodalmi kérdésként nyugtalanítja a lelkeket... Az Ady-kérdést tisztázó harcból csak egy elv kerülhet ki győztesen, az, amely a magyar kincsek egész skálájának megbecsülését kívánja, amelyet szerencsére a *Széphalom* is homlokára írt.” Ennyi bizalom után jól esik egy kis bátorító kétkezdés: „Hogy ez fog-e sikerülni, teljesen a szerkesztőtől függ. Profián hasonlattal élve: vámvizsgálat dolga az egész. A szellemi termékek körül nagy divat a csempészet és a hamisítás. Ha Zolnai jó árúismerő s az igazán magyar értéket akkor is bebocsátja, ha vignettája nem is kifogástalan, de a dugárút a legnemzetibb csomagolásban is visszadobja, akkor a *Széphalom*-ra nem csak Szegednek van szüksége, hanem Budapestnek is és az egész, öt országba tépett magyarságnak.”

Szombathalvy György kritikája talán a legnagyobb esemény eddig a *Széphalom* terjeszkedésében. De hálátlanok volnánk, ha nem emlékeznénk meg még két referátumról. Az egyiket a sajnós azóta megszűnt — velünk egyidőben indult és hasonló célok felé törekvő — *Új Élet* írta. A fiatalok elismerése van akkora megtiszteltetés, mint az öregek gáncsa: „A sok új folyóirat között végre egy, mely nemcsak, hogy újat akar, de tényleg újat is ad. Szinte forradalmi-szerűen új hangja, nagy gonddal összeállított tartalma eddig minden számával csak elismerést aratott. Thi enemann Tivadar pécsi *Minerváját* méltóan egészíti ki, mint

a nagy tiszaparti egyetemi város kulturpolitikai és irodalomkritikai organuma.“ (Cza kó István, *Uj Élet* 1927:222.)

Nem maradt észrevétlenül folyóiratunk az erdőkön túli fölvirágzó irodalom berkeiben sem. Mennél több hidat verünk a hosszú útra, annál rövidebb lesz a szellemi távolság. A kölcsönös megértés pedig legjobb építőanyaga a jövőnek: „A magyarországi vidéki folyóiratok között kétségtelenül a *Széphalom* a legkömolyabb... Hogy a *Széphalom* nem zárkózik el a modern irodalom fölkarolásától, annak bizonyosága, hogy már első számában Ady Endre mellett foglal állást és így kihívja a *Budapesti Szemlé*-nek haragját. A *Széphalom* szerkesztője harcos lendülettel megy neki (!) Voínovich Gézának és — a legújabb generáció szempontjából bármennyire is vieux jeu az Ady Endre jelentősége fölötti vita — az általános irodalmi kibontakozás szemszögéből megítélve kétségtelenül örvendetes, hogy egy magyar egyetemi folyóirat már nem tekinti csalhatatlannak a *Budapesti Szemle* elavult fölfogását.“ (*Keleti Ujság* 1927, 173:4).

*

Végül meg kell emlékeznünk egy házi eseményünkről is, arról az összejövetelről, amelyen — 1927 január havában, a *Széphalom* „bölcsejénél“ — Tóth Károly Kazinczy Ferenc emlékét idézte folyóiratunk megindulásával kapcsolatban. A beszéd azóta megjelent Tóth Károly *Beszédei* között. Ebből a kötetből (Szeged 1927:25) idézzük a következő részletet:

Az új folyóirat címe: program és egyben szimbólum. Szimbolizálása a gondolatnak, amely nemzetünk európai létét, itteni életét lehetővé tette és amely a jövő biztosításának is alap-principiuma: a nyugat kulturájának beoltása az ősi magyar fába. A magyar fának sorsa attól függ, hogyan sikerül, milyen hajtásokat hoz, milyen gyümölcsöket terem ez az oltás. Széphalom öreg lakója oltogatta, szemezgette először a nemzeti kulturának akkor még csenevész fáját. Kazinczy képes volt egymaga megcsinálni a nyelvújítást, megkezdeni az irodalmi ízlés csinosítását, a stílus hajlékonyabbá tételét. Célja volt az európai nivóra emelni a magyar irodalmat. *Széphalom* irodalmi központ. Polémiái, levelezése irányító hatásúak. Leveléi pótolták az akkor még hiányzó hírlapokat, Kazinczy alapfölfogásában klasszicista. Híve az eszmeiségnek, megveti a realitást. E mellett erős magyar nemzeti érzés vezet minden lépését. Munkássága hatott Vörösmartyra, Aranyra, Petőfira is. Politikai vonatkozásban Széchenyre. Mint minden nagy ember élete, az övé is tele van ellentétekkel, tele van küzdelemmel, szenvedéssel, félreismeréssel, üdöztetéssel.

Bécs halálra ítelteti, majd kegyelmet adván neki, bebörtönözteti. Végszenvédte Buda, Spielberg, Kufstein és Munkács börtöneit. A nemzeti föllángolás 1790-ben Zemplén vármegye házának udvarán elégette iratait annak az írónak, akinek egyik fia 49-ben, mint honvédezzredes, vértanú halált halt, és aki „félszázadig tartotta vállán — mint Atlas az eget — a nemzetiség szent ügyét.“ És mégis 1790-ben elégették iratait, mert II. József császár alatt elemi iskolai kerületi felügyelőiséget vállalt.

Öreg korában tekintetes Zemplén vármegye napibérese. A vármegye levelesládáit bújtá 17 esztendeig. Kutatta, rendezte a régi írásokat. Tíz garas volt a napi bére. Ebből tartotta kilenc gyermekét. Sátoraljaújhelyre 73

éves korában isgyalog járt be a hat kilométerre fekvő Bányácskáról—Széphalomról. Hivatalos szobájában a kályhán melegítette föl magával hozott ételét, sokszor félig főzött burgonyát csupán.

A hálás utókortól 1907-ben kapott szülővárosában, Érsemjénben, egy kicsiny mellszobrot. A szobor leleplezésén ott volt a debreceni ősi kollégium is. Ekkor láttam Kazinczy Ferenc ősi kúriáját, a szobát, ahol a nagy agitátor született, elhanyagoltan, piszokban, idegen kézen.

Emlékét hirdesse ez a folyóirat is, amelyet a Tisza partján, a magyar rómaságon, Erdély menekült egyetemének professzorai és Szeged szabad királyi város írói és irodalombarátai hívtak életre, hogy ápolja a múlt értékeit és szolgálja a jövőt. Legyen folyóirata az apáknak és a fiaknak egyaránt. Legyen egyik eszköze a vidék megerősítésének. Nagy nemzeti céljaink megvalósításának.

*

A *Széphalom* egy esztendő küzdelmeiből edzetten indul a második évfolyam elé.

BUDAPEST VAGY SZEGED?

Klebensberg Kunó gróf vezércikket írt a *Pesti Naplóba* (1927 szept. 25.) „Budapest vagy Szeged legyen-e a szellemi főváros?” címmel. A cikkből néhány részletet alább közlünk.

„...A budapesti hibák vidéki városainkban még nagyobb mértékben vannak meg, ezeknek a városoknak, egyes kivételektől eltekintve, kimondhatatlanul sávár a képe. Én azt hiszem, hogy a Budapestre sóvárgásnak részben az is az oka, hogy vidéki városainknak képe, ami csak belső bajoknak tükrö, nem elégti ki az embereket. Tévedés az, hogy a bajok oka a szegénység. Hiszen nem egy vidéki városunkban aránylag a legköltségesebb épületek azok, amelyek leginkább bántják az ember szemét. A szakértelem és az ízlés hiánya a baj. A kultuszminisztériumnak egyik fontos feladata lenne, hogy esztétikai szempontokat vigyen bele vidéki városaink szabályozási tervébe és építkezési szabályrendeletébe.

Tiszteletreméltó kivétel Szeged, ahol a város főispánja, nagystílű polgármestere, Somogyi Szilveszter, kitűnő mérnöki hivatala, eszményi harmóniában működnek a kultuszminisztériummal össze, hogy Tisza Lajos nagy művét, Szeged pompás szabályozását kiépítsük és így legalább Szegedből olyan várost csináljunk, amelyet Budapest mellett bátran meg lehet mutatni a Nyugat embereinek. Mennyi támadással kellett küzdenie Tisza Lajosnak, midőn az árvíz után Szeged szabályozásához hozzálatott. Ő ismerte Haussmann nagyszerű városrendezését Párisban, az újonnan hasított sokkilométeres avenüeket, sugárútakat és ismerte Bécs bástyáinak helyén vezetett ringstrassekat, körútakat. Tisza Lajos mindezeket a városrendezési gondolatokat Szeged újjáépítésénél hihetetlen leleményességgel felhasználta és százesztendőre előre vonta meg a kereteket. Nem elimérés, csak gáncs, csak gúny volt osztályrésze. Műveletlen emberek az arcába kacagtak . . .